

sa

Sektorske analize

ekonomski
institut
zagreb

prosinac 2016. broj 50 godina 5

ISSN: 1848-8986

HR EXCELLENCE IN RESEARCH

Energetika i naftna industrija

Autorica **Željka Kordej-De Villa**

_Sadržaj

_3 Glavni sektorski pokazatelji

Promatrajući kumulativno prvih deset mjeseci ove godine u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, proizvodnja energetskog sektora porasla je za 2,4 posto.

_8 Cijene energenata

U Hrvatskoj je cijena plina u industriji 2016. godine bila 47 posto viša nego 2008.

_10 Trendovi u sektoru energetike i naftne industrije

Tijekom 2015. godine završen je proces restrukturiranja za društva HEP grupe (osim za Hrvatski operator prijenosnog sustava d.o.o. i HEP-Operator distribucijskog sustava d.o.o.) čime je povećana efikasnost poslovanja i optimizirani poslovni procesi.

_16 Najveća trgovačka društva

Ukupni su prihodi vodećih deset trgovačkih društava u sektoru opskrbe električnom energijom, plinom i parom u 2015. iznosili 19.537 milijuna kuna, što je u odnosu na 2014. godinu pad od 1,6 posto.

_19 Umjesto zaključka

Od početka rujna 2016. godine sva kućanstva mogu birati dobavljača plina.

Glavni sektorski pokazatelji

Ekonomski oporavak koji je započeo u posljednjem tromjesečju 2014. godine nastavio se i u 2015. godini. BDP u 2015. realno je veći za 1,6 posto u odnosu na 2014. godinu.

Unatoč političkoj nestabilnosti početkom 2016. godine oporavak se ubrzava. Tako je tromjesečni BDP u prvom tromjesečju 2016. godine bio realno veći za 2,7 posto u odnosu na isto tromjesečje 2015. godine; u drugom tromjesečju 2016. u odnosu na isto tromjesečje 2015. BDP je bio realno veći za 2,8 posto, a prva procjena pokazuje da je tromjesečni BDP u trećem tromjesečju 2016. realno veći za 2,9 posto u odnosu na isto tromjesečje 2015. godine¹. Na osnovi neočekivano visokih stopa rasta realnog BDP-a u prvoj polovici godine, procjenjuje se stopa rasta BDP-a od 2,6 posto u 2016. godini te blago ubrzavanje rasta od 2,7 posto u 2017. godini². Prognoza se temelji na povoljnim kretanjima prometa od trgovine na malo, snažnom oporavku investicija, visokoj stopi rasta državne potrošnje u drugom tromjesečju, očekivanjima rekordno uspješne turističke sezone te i dalje prisutnim deflacijskim pritiscima koji realni rast BDP-a čine većim od nominalnog. Očekuje se da će se takvi pozitivni trendovi odraziti i na sektor energetike.

Glavni sektorski pokazatelji za 2014. promijenili su se³. Ukupna potrošnja energije u Hrvatskoj u 2014. godini smanjena je za 3,1 posto u odnosu na 2013. godinu. Istodobno je bruto domaći proizvod smanjen za 0,4 posto, što je rezultiralo smanjenjem energetske intenzivnosti ukupne potrošnje energije⁴ za 2,7 posto. U odnosu na prosječnu energetska intenzivnost u Europskoj uniji (EU-28), energetska intenzivnost u Hrvatskoj bila je veća za 30,5 posto⁵.

1 Državni zavod za statistiku, "Priopćenje za javnost u povodu objave prve procjene tromjesečnoga bruto domaćeg proizvoda za treće tromjesečje 2016." (30. studenog 2016.).

2 Ekonomski institut, Zagreb, *Croatian Economic Outlook Quarterly*, br. 68, rujan 2016.

3 Ekonomski institut, Zagreb, *Sektorske analize: Energetika i naftna industrija*, prosinac 2015.

4 Pokazuje ukupno utrošenu energiju potrebnu za ostvarenje jedinice bruto domaćeg proizvoda.

5 Ministarstvo gospodarstva, *Energija u Hrvatskoj 2014*.

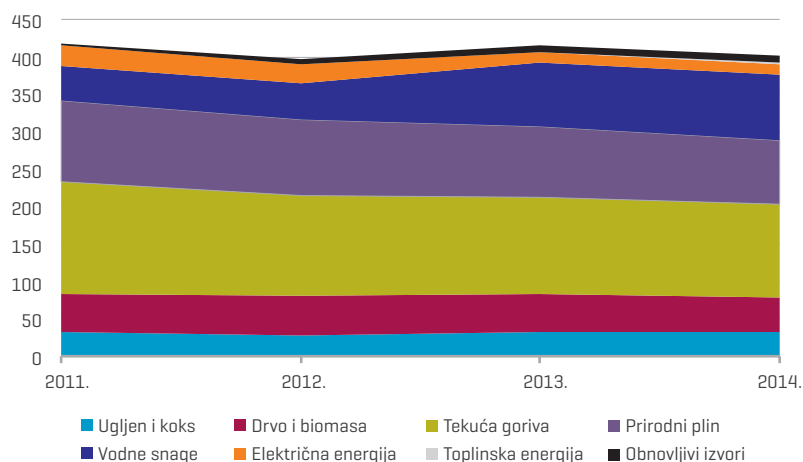
VLASTITA OPSKRBLJENOST ENERGIJOM U 2014. GODINI IZNOSILA JE 61 POSTO.

Ukupna proizvodnja primarne energije u 2014. godini povećana je za 0,1 posto u odnosu na 2013. godinu. Najveće postotno povećanje proizvodnje od 39 posto ostvarili su ostali obnovljivi izvori (energija vjetra, sunčeva energija, bioplín, tekuća biogoriva i geotermalna energija). Hidrološke prilike u 2014. godini bile su vrlo povoljne pa je energija iskorištenih vodnih snaga bila veća za 4,8 posto u odnosu na 2013. godinu. Proizvodnja ostalih primarnih oblika energije u 2014. godini smanjena je u odnosu na prethodnu godinu. Proizvodnja sirove nafte smanjena je za 1,3 posto, a prirodnog plina za 4,1 posto. Također je smanjena proizvodnja ogrjevnog drva i ostale biomase za 6,2 posto, kao i proizvodnja toplinske energije iz toplinskih crpki (15,9 posto). Vlastita opskrbljenost energijom u 2014. godini iznosila je 60,6 posto, što je za 1,9 postotnih bodova više u odnosu na prethodnu godinu.

Neposredna potrošnja energije u 2014. godini smanjena je za 5 posto. Tako je u odnosu na 2013. godinu, potrošnja energije u industriji u 2014. godini smanjena za 0,7 posto, a u općoj potrošnji za 8,5 posto. Smanjenje potrošnje energije u prometu iznosilo je 1,1 posto.

Slika 1.
Ukupna potrošnja energije u Hrvatskoj u razdoblju 2009. – 2014. godine, u PJ

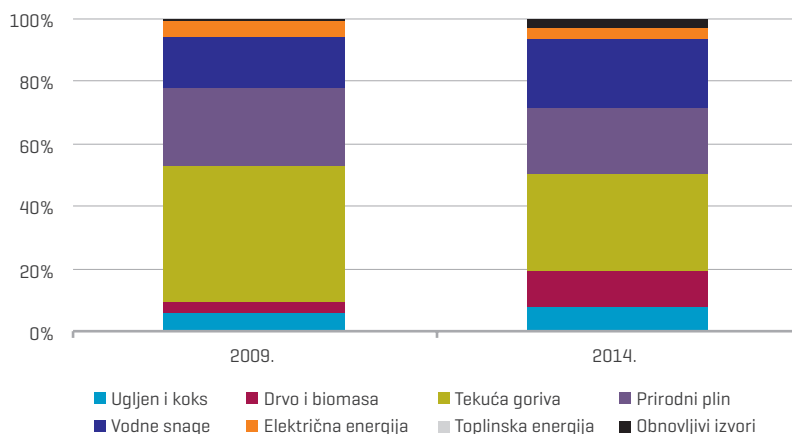
Izvor: Energija u Hrvatskoj 2014.

Ukupna potrošnja energije u razdoblju od 2009. do 2014. smanjila se s 446 PJ na 402 PJ. Prema strukturi ukupne potrošnje energenata u Hrvatskoj, tekuća goriva i prirodni plin još uvijek su najznačajniji energenti. Ipak, u usporedbi s 2009. godinom, u 2014. potrošnja ovih dvaju energenata se smanjila. Tako se udio tekućih goriva u ukupnoj potrošnji energije smanjio s 40 posto na 31 posto, a prirodnog plina s 23 na 21 posto. U istom razdoblju udio vodnih snaga povećan je sa 16 posto na 22 posto⁶, a obnovljivih izvora energije s 0,3 posto na 2,7 posto.

Slika 2.
Struktura ukupne potrošnje energije 2009. i 2014. godine, u postocima

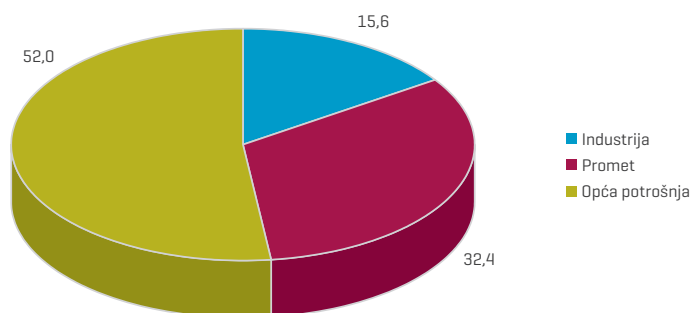
Izvor: Energija u Hrvatskoj 2014.

Neposredna potrošnja energije 2014. godine iznosila je 260,5 PJ što je 2,7 posto manje u odnosu na prethodnu godinu. Prema udjelu u neposrednoj potrošnji energije (slika 3), 2014. godine je sektor opće potrošnje ostvario najveći udio (52 posto). Slijedili su ga sektori prometa (32 posto) i industrije (16 posto). U razdoblju od 2009. do 2014. industrija je smanjila potrošnju energije za 4,5 posto u usporedbi s prometom i općom potrošnjom gdje je smanjenje energije iznosilo 1,2 odnosno 3 posto.

Slika 3.
Struktura neposredne potrošnje energije 2014. godine, u postocima

Izvor: Energija u Hrvatskoj 2014.

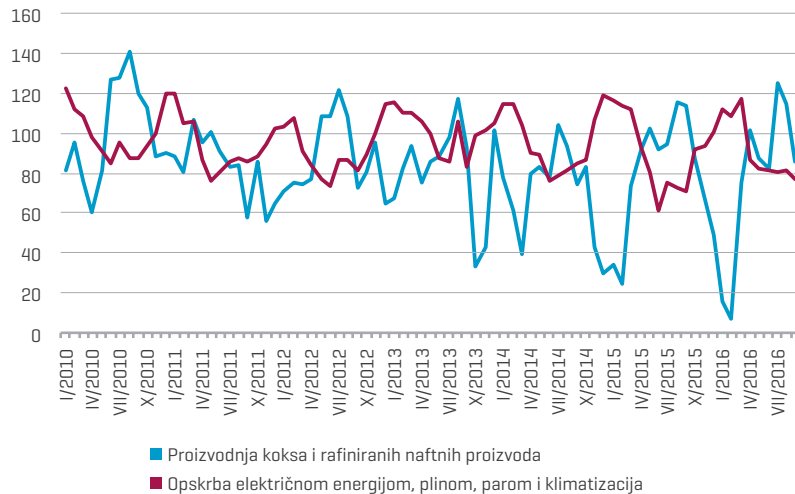

⁶ Udio vodnih snaga varira ovisno o hidrološkim prilikama.

Slika 4.
Opskrba električnom energijom, plinom, parom te klimatizacija i proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda, indeks fizičkog obujma industrijske proizvodnje* (2010. = 100)

*Izvorni indeksi.

Izvor: Državni zavod za statistiku.

Indeks industrijske proizvodnje u listopadu 2016. godine u odnosu na listopad 2015. godine povećan je za 1,8 posto, dok je agregatni pokazatelj obujma proizvodnje za energetski sektor (prema GIG-u 2009.) povećan za 5,7 posto. Promatrajući kumulativno prvih deset mjeseci ove godine u odnosu na isto razdoblje prethodne godine, proizvodnja energetskog sektora porasla je za 2,4 posto.

Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda u razdoblju do listopada 2016. u usporedbi s 2015. godinom smanjila se za 4,5 posto. Istodobno, opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija u prvih deset mjeseci 2016. porasla je za 4,2 posto u usporedbi s istim razdobljem u 2015. godini⁷.

Proizvođačke cijene⁸ u energiji (GIG 2009.) smanjile su se za 4 posto u listopadu 2016. u usporedbi s listopadom 2015. godine. Pad je prisutan na domaćem i stranom tržištu i viši je u odnosu na prosjek industrijskog sektora (2,3 posto).

Ukupan indeks potrošačkih cijena⁹ za listopad 2016. smanjio se za 0,5 posto u odnosu na listopad 2015. godine. Potrošačke cijene goriva i energije, koje čine 11 posto ukupnog indeksa potrošačkih cijena, pale su za 4,5 posto od studenog 2015. do listopada 2016. godine u odnosu na isto razdoblje 2014. i 2015. godine. U tom je razdoblju najznačajniji bio pad cijena tekućih goriva (23 posto) i plina (14 posto).

⁷ Indeks obujma industrijske proizvodnje te indeksi zaliha, zaposlenih osoba i proizvodnosti rada u industriji u listopadu 2015., prvi rezultati, Priopćenje DZS-a br. 2.1.3/10. (29. studenog 2016.).

⁸ Indeks proizvođačkih cijena industrije u studenome 2015., Priopćenje DZS-a br. 2.1.1/11. (11. studenog 2016.).

⁹ Indeks potrošačkih cijena u listopadu 2016., Priopćenje DZS-a br. 13.1.1/10. (17. studenog 2016.).

NEPOSREDNA POTROŠNJA ENERGIJE U 2014. GODINI SMANJENA JE ZA 5 POSTO.

“ U djelatnosti opskrbe električnom energijom, plinom, parom te klimatizacije u listopadu 2016. bilo je 13.719 zaposlenih.

Prosječna mjesečna bruto plaća u prvih osam mjeseci 2016. godine u Hrvatskoj je iznosila 7.739 kuna što je realno povećanje od 1,9 posto u odnosu na isto razdoblje u 2015. godini. Prosječne bruto plaće tijekom istog razdoblja u cijelom su sektoru energije iznad prosjeka gospodarstva. Prosječna je bruto plaća za prvih osam mjeseci ove godine u djelatnosti opskrbe električnom energijom, plinom, parom te klimatizacije iznosila skoro 11.000 kuna. U prvih osam mjeseci 2016. godine u odnosu na isto razdoblje 2015. godine prosječne mjesečne bruto plaće realno su rasle za 3,5 posto. Uspoređujući kolovoz 2016. i kolovoz 2015. godine primjećuje se rast prosječne mjesečne bruto plaće od 2,5 posto.

Prosječna bruto plaća¹⁰ u djelatnosti vađenja sirove nafte i prirodnog plina u rujnu 2016. godine iznosila je 13.010 kuna. U istom je razdoblju prosječna bruto plaća isplaćena u djelatnosti proizvodnje koksa i rafiniranih naftnih proizvoda iznosila 12.896 kuna. Za usporedbu, prosječna bruto plaća u prerađivačkoj industriji iznosila je 6.867 kuna.

U rujnu 2016. godine u odnosu na rujnu 2015. godine u proizvodnji koksa i rafiniranih naftnih proizvoda bruto plaće su nominalno rasle za 4,6 posto, dok su u prerađivačkoj industriji u istom razdoblju plaće rasle za 2 posto.

Od ukupno 1,18 milijuna zaposlenih¹¹, u djelatnosti opskrbe električnom energijom, plinom, parom te klimatizacije u listopadu 2016. bilo je 13.719 zaposlenih. U prvih deset mjeseci ove godine broj zaposlenih u ovoj djelatnosti smanjen je za 2,5 posto u odnosu na isto razdoblje 2015. godine.

¹⁰ Prosječne mjesečne neto i bruto plaće zaposlenih za kolovoz 2016., Priopćenje DZS-a br. 9.1.1/8. (31. listopada 2016.).

¹¹ Zaposleni prema djelatnostima u listopadu 2016., Priopćenje DZS-a br. 9.2.1/10. (30. studenog 2016.).

Cijene energenata

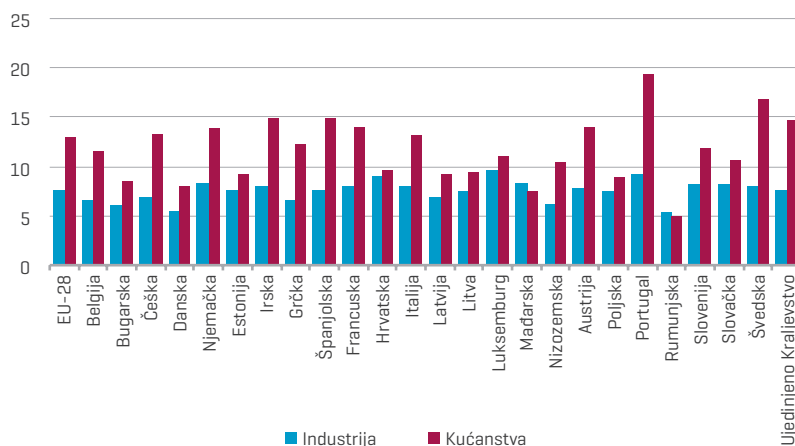
“U razdoblju od 2008. do 2016. cijene električne energije za kućanstva u Hrvatskoj su se povećale za 25 posto.

Cijena¹² plina za industriju tijekom 2016. godine u Hrvatskoj je bila 8,98 eura po GJ, što je za 19 posto niže nego 2015. godine. U EU-28 2016. godine cijena plina za industriju iznosila je 7,67 eura po GJ što je čak za 21 posto niže nego prethodne godine. U odnosu na 2015. cijene plina za industriju smanjile su se u svim zemljama EU-28 osim u Litvi i Estoniji, gdje su neznatno porasle. U Hrvatskoj je cijena plina u industriji 2016. godine bila 47 posto viša nego 2008. U istom razdoblju na razini EU-28 cijene plina su pale za 18 posto. Osim u Hrvatskoj, rast cijena zabilježen je u Španjolskoj i Estoniji.

Cijene plina za kućanstva tijekom 2016. godine u Hrvatskoj su iznosile 9,52 eura po GJ, a u EU-28, 13 eura po GJ. Najvišu cijenu plina tijekom 2016. plaćala su kućanstva u Portugalu (19,38 eura po GJ), a najnižu kućanstva u Rumunjskoj (4,92 eura po GJ). U razdoblju od 2008. do 2016. cijena plina za kućanstva u Hrvatskoj je porasla za 60 posto, a u EU-28 za 18 posto. Tijekom promatranog razdoblja cijene su se smanjile u Luksemburgu, Danskoj, Mađarskoj, Rumunjskoj, Nizozemskoj, Belgiji, Poljskoj i Sloveniji.

Slika 5.
Cijene plina po GJ za industriju i kućanstva u 2016., u eurima

Izvor: Eurostat.

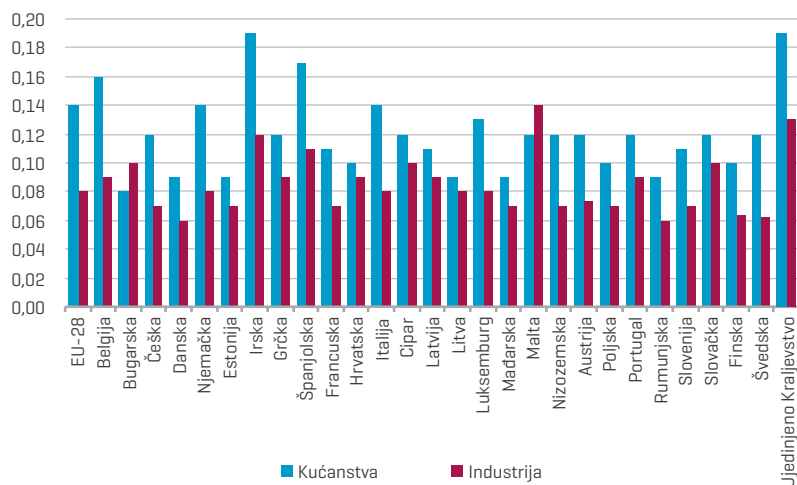

¹² Cijene ne uključuju poreze i naknade.

U ODNOSU NA 2008. CIJENE ELEKTRIČNE ENERGIJE U HRVATSKOJ PORASLE SU 17 POSTO.

Slika 6.
Cijene električne energije po kWh za kućanstva i industriju u 2016., u eurima

Izvor: Eurostat.

U Hrvatskoj je cijena električne energije za industriju tijekom 2016. godine iznosila 0,09 eura po kWh, a u EU-28 0,08 eura po kWh (slika 6). Međutim, u odnosu na 2008. godinu cijene električne energije u Hrvatskoj porasle su za 27 posto, dok su cijene u EU-28 u istom razdoblju ostale stabilne. U 16 zemalja EU-a zabilježen je pad cijena električne energije za industriju u promatranom razdoblju. Pad je bio najznačajniji u Češkoj i Mađarskoj i iznosio je oko 57 posto. Najveći rast cijena u promatranom razdoblju primijećen je u Bugarskoj i Latviji (50 posto) i Ujedinjenom Kraljevstvu (44 posto).

Tijekom 2016. godine cijena električne energije za kućanstva iznosila je 0,10 eura po kWh. Na razini EU-28 cijena je bila 0,14 eura po kWh. U razdoblju od 2008. do 2016. cijene električne energije za kućanstva u Hrvatskoj su se povećale za 25 posto. Istovremeno, rast cijena u EU-28 iznosio je 17 posto.

Trendovi u sektoru energetike i naftne industrije

Električna energija¹³

HEP grupa je u 2015. godini ostvarila vrlo dobre poslovne rezultate. Prema revidiranim financijskim izvješćima u 2015. godini ostvarena je konsolidirana neto dobit od 1,94 milijarde kuna, a novim izdanjem korporativnih obveznica produžena je ročnost izvora financiranja i eliminiran je rizik refinanciranja 500 milijuna dolara duga s dospijećem u 2017. godini.

Rast gospodarskih aktivnosti, hladnija zima i izrazito visoke temperature tijekom ljeta utjecali su na povećanje potrošnje električne energije u Hrvatskoj. Također je zbog hladnijeg vremena tijekom zimskih mjeseci povećana i prodaja toplinske energije i plina.

U 2015. godini nastavljen je pad cijena plina i ugljena, a isto tako i cijena električne energije na referentnim burzama u okruženju. Međutim, kako je u 2015. godini ostvarena proizvodnja električne energije u hidroelektranama od 5,7 TWh, što je za 2,7 TWh (32 posto) manje u odnosu na rekordnu proizvodnju od 8,4 TWh u 2014. godini, značajno je povećana nabava električne energije na tržištu što je utjecalo na rast troškova poslovanja tvrtke. U drugoj polovici 2015. godine smanjena je cijena električne energije za opskrbu kupaca kućanstava u okviru univerzalne usluge, a u zadnjem tromjesečju HEP je svojim kupcima kućanstvima dodatno odobrio popust od 3 lipe po kilovatsatu kako ne bi plaćali veću cijenu nakon donošenja Uredbe o kriterijima za stjecanje statusa ugroženih kupaca energije iz umreženih sustava [Narodne novine, br. 95/2015.] kojom je propisana solidarna naknada namijenjena naknadi troškova energije ugroženih kupaca.

Poslovni prihodi iznose 14.569,5 milijuna kuna i veći su za 970,3 milijuna kuna (7 posto) u odnosu na prethodnu godinu. Prihodi od prodaje električne

13 HEP grupa – revidirani godišnji konsolidirani financijski izvještaj za razdoblje I-XII 2015. godine, http://www.hep.hr/UserDocsImages//dokumenti/fin-izvj/konsolidirana/2015//HEP_Grupa_Revidirani_godisnji_konsolidirani_FI_za_2015g.pdf (pristupljeno 7. prosinca 2016.).

HIDROLOŠKE PRILIKE U 2014. GODINI BILE SU VRLO POVOLJNE PA JE ENERGIJA ISKORIŠTENIH VODNIH SNAGA BILA VEĆA ZA 4,8 POSTO U ODNOSU NA 2013. GODINU.

energije manji su za 37,9 milijuna kuna (0,4 posto) što je rezultat smanjenja prihoda od prodaje na inozemnom tržištu zbog manjeg izvoza električne energije iz HEP-ovih elektrana (zbog manje proizvodnje hidroelektrana), dok je prihod od prodaje domaćim kupcima povećan u odnosu na prethodnu godinu. Prihodi od prodaje toplinske energije povećani su za 10,4 milijuna kuna (1,6 posto) zbog veće potrošnje (3,7 posto) u zimskim mjesecima početkom 2015. godine. Prihodi od prodaje plina krajnjim kupcima veći su za 15 milijuna kuna (4 posto), što je također posljedica nižih temperatura u zimskim mjesecima te činjenice da je HEP grupa opskrbu plinom proširila izvan područja koje pokriva distribucijskom mrežom u istočnoj Slavoniji čime su se privukli novi kupci. Prihod od prodaje plina na veleprodajnom tržištu veći je za 608,8 milijuna kuna (88,3 posto) nego u 2014. godini jer se djelatnost počela obavljati od 1. travnja 2014. godine. Svi ostali poslovni prihodi povećani su za 374,0 milijuna kuna (29 posto) prvenstveno zbog prihoda po naplaćenju šteti od Republike Slovenije za neisporučenu električnu energiju od nuklearne elektrane Krško od 1. srpnja 2002. do 19. travnja 2003. godine u iznosu od 328,9 milijuna kuna.

U 2015. godini ostvareni su troškovi poslovanja u iznosu od 11.573,7 milijuna kuna i veći su za 1.175,0 milijuna kuna (11,3 posto). U odnosu na 2014. godinu povećan je uvoz električne energije zbog manje proizvodnje u hidroelektranama, povećanog trgovanja izvan hrvatskog elektroenergetskog sustava te zbog povećanja prodaje električne energije domaćim kupcima što je dovelo do rasta troškova nabave električne energije za 743,1 milijun kuna (61,9 posto). Također je povećana proizvodnja u termoelektranama koje proizvode električnu i toplinsku energiju te je za proizvodnju potrošeno više lož ulja i prirodnog plina pa su troškovi goriva povećani za 21,9 milijuna kuna (1,2 posto). Ostali poslovni rashodi ukupno su smanjeni za 195,5 milijuna kuna (6,7 posto) zbog smanjenja troškova nabave plina za opskrbu kupaca uslijed nižih cijena, te manjih troškova rezerviranja i vrijednosnih usklađenja.

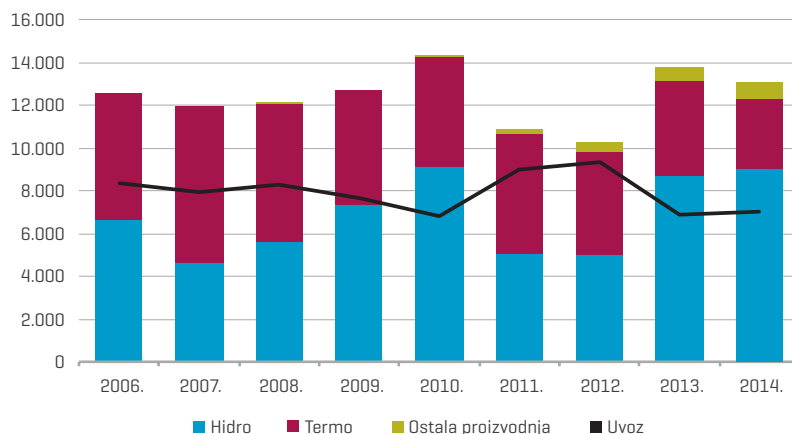
Ostvarene su investicije u iznosu od 2.528,1 milijun kuna, a najviše je uloženo u zamjene, rekonstrukcije, revitalizaciju i obnovu postojećih energetske objekata (909,7 milijuna kuna), izgradnju i pripremu izgradnje novih energetske objekata (428,9 milijuna kuna) te za priključenje potrošača (313,9 milijuna kuna). Sve investicije su financirane vlastitim sredstvima bez potrebe dodatnog dugoročnog zaduženja.

Neto zaduženost HEP-a 31. prosinca 2015. godine iznosila je 3.146,8 milijuna kuna te je smanjena za 19,2 posto u odnosu na početak godine. Udio dugoročnog duga u ukupnom dugu je 91,5 posto, a kratkoročnog 8,5 posto. Povećane su obveze po izdanim obveznicama zbog novog izdanja obveznica, koje su najvećim dijelom iskorištene za otkup obveznica izdanih 2012. godine. Ovim izdanjem produžena je prosječna ročnost izvora financiranja uz smanjenje prosječnog ponderiranog troška financiranja.

Tijekom 2015. godine završen je proces restrukturiranja za društva HEP grupe (osim za Hrvatski operator prijenosnog sustava d.o.o. i HEP-Operator distribucijskog sustava d.o.o.) čime je povećana efikasnost poslovanja i optimizirani poslovni procesi. Također je započet proces restrukturiranja HEP-Operatora distribucijskog sustava d.o.o. u sklopu kojeg je započet postupak odvajanja opskrbe djelatnosti sukladno zakonskim propisima.

Slika 7.
Ukupna neto proizvodnja prema izvoru i uvoz električne energije, u GWh

Izvor: Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis, 2015.

Kako je bonitetna agencija Standard and Poor's u srpnju 2015. godine Republici Hrvatskoj promijenila prognozu kretanja kreditnog rejtinga iz stabilne u negativnu ocjenu, zbog metodologije za poduzeća u državnom vlasništvu koju primjenjuje pri ocjenjivanju HEP-a, u izvješću objavljenom 22. srpnja 2015. godine posljedično je smanjena prognoza kretanja HEP-ovog rejtinga iz stabilne u negativnu. Bonitetna agencija Moody's je u 2015. godini revidirala i potvrdila važeći rejting [Ba2] sa stabilnom prognozom. Obje agencije potvrdile su ocjenu kreditnog rejtinga i za izdanje obveznica od 550 milijuna dolara u listopadu.

Naftna industrija

“U 2016. godini cijena nafte kretala se od 26,01 (20. siječnja) do 51,85 dolara po barelu (19. listopada).

Cijena nafte (*Europe Brent Spot Price FOB*) 1. prosinca 2016. iznosila je 52,28 dolara po barelu, dok je 1. prosinca 2015. iznosila 42,97. U 2016. godini cijena nafte kretala se od 26,01 (20. siječnja) pa do 51,85 dolara po barelu (19. listopada). Zemlje OPEC-a trenutno proizvode 33,24 milijuna barela nafte dnevno, a na redovnom sastanku članica OPEC-a 30. studenog u Beču odlučeno je da se proizvodnja smanji za 1,2 milijuna barela na dan od siječnja 2017. kako bi se potaknuo rast cijena i povećali prihodi. Jedanaest zemalja proizvođača nafte koje nisu članice OPEC-a, uključujući Rusiju, dogovorile su se da će smanjiti proizvodnju za 558.000 barela na dan. Novo smanjenje niže je od smanjenja koje je ranije najavilo nigerijsko ministarstvo nafte, kao i od ciljanih 600.000 barela koje je OPEC predvidio za države koje nisu njegove članice.

Rusija je najavila da će na nju otpasti polovica tog smanjenja u prvoj polovici 2017. Druge države koje sudjeluju u tom dogovoru su Meksiko, Kazahstan, Malezija, Oman, Azerbajdžan, Bahrain, Ekvatorijalna Gvineja, Sudan, Južni Sudan i Brunej.

Cijene su zbog takve strategije pale sa 100 dolara po barelu (lipanj 2014.) na ispod 30 dolara (siječanj 2016.), što je gotovo najniža razina u posljednjih 13 godina.

Do dogovora je došlo nakon što je Saudijska Arabija shvatila da je posljednjih godina vodila neuspješnu politiku. Naime, 2014. godine¹⁴ Saudijska Arabija je u dogovoru s ostalim zaljevskim državama preglasala Iran i Venezuelu te je odlučeno da će povećavati proizvodnju s ciljem rušenja cijene nafte. Takvom politikom htjeli su uništiti proizvodnju nafte u ostalim dijelovima svijeta (posebno američke proizvođače nafte iz škriļjevca) te povećati vlastiti tržišni udio koji već desetljećima pada.

No, naftne kompanije u SAD-u, Kanadi i nekim drugim zemljama pokazale su se mnogo izdržljivijima. Iako se broj bušotina smanjio i mnogi projekti su otkazani, proizvodnja je samo neznatno pala, što znači da se tržišni udio Saudijske Arabije i drugih arapskih zemalja nije značajno povećao. U isto vrijeme, zbog iznimno niske cijene nafte, prihodi zemalja OPEC-a naglo su pali. Devizne rezerve Saudijske Arabije od 2014. godine do 2016. pale su s približno 730 milijardi na 590 milijardi američkih dolara, a saudijsko ministarstvo financija je sredinom 2016. godine počelo pripreme i dogovore s bankama o prvom izdavanju obveznica u povijesti Kraljevstva kako bi se

¹⁴ U lipnju 2014. cijena nafte iznosila je 100 dolara po barelu.

“Zemlje OPEC-a trenutno proizvode 33,24 milijuna barela nafte dnevno, a na redovnom sastanku članica OPEC-a 30. studenog u Beču odlučeno je da se proizvodnja smanji za 1,2 milijuna barela na dan od siječnja 2017. kako bi se potaknuo rast cijena i povećali prihodi.

poboljšala proračunska situacija. Slični problemi su se pojavili i u ostalim zemljama koje su davale podršku Saudijskoj Arabiji na sastancima naftnog kartela.

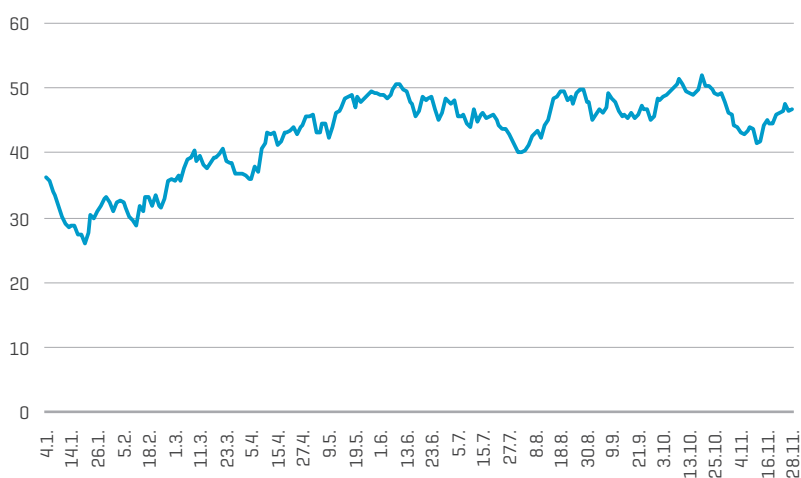
Dogovor OPEC-a okončao je višetjednu neizvjesnost i nestabilnost na naftnim tržištima, povisivši cijene na više od 50 američkih dolara prvi put u mjesec dana.

Analitičari smatraju da će cijena nastaviti rasti. Na temelju odluke OPEC-a, do kraja godine moguće je porast od dodatnih 10-20 posto, tj. na cijenu od 55 do 60 dolara po barelu. Ukoliko bi u istom razdoblju došlo do pozitivnih gospodarskih kretanja u najvažnijim svjetskim gospodarstvima, porast bi mogao biti još i veći.

U Hrvatskoj se 11. prosinca 2016. cijena eurosupera 95 kretala ovisno o kompaniji u rasponu od 9,15 do 9,25 kuna po litri. Litra eurosupera poskupjela je za 7 lipa po litri, kao posljedica dogovora zemalja članica OPEC-a krajem studenog. Cijena eurodizela kreće se od 8,43 do 8,57 kuna po litri ovisno o kompaniji.

Slika 8.
Dnevne promjene cijena sirove nafte u razdoblju 4.1.2016. – 28.11.2016., u dolarima po barelu

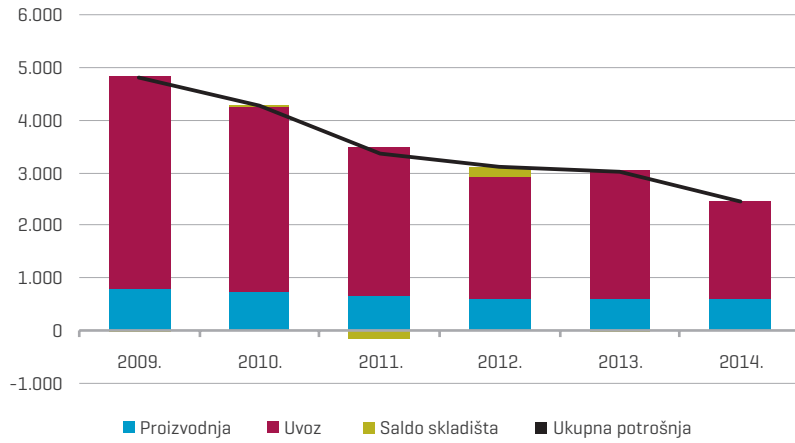
Izvor: US Energy Information Administration, www.eia.gov.

Proizvodnja sirove nafte u Hrvatskoj u 2014. u odnosu na 2013. godinu smanjila se za 1,2 posto. U razdoblju od 2009. do 2014. proizvodnja je smanjena za 5,2 posto (slika 9), a uvoz za 14,5 posto. Tako je ukupna potrošnja u istom razdoblju smanjena za 12,7 posto. Procjenjuje se da je u Hrvatskoj u 2014. godini bilo 822 benzinskih postaja. Od toga je u vlasništvu INA-e 381.

Slika 9.
Raspoloživa sirova nafta
u Hrvatskoj u razdoblju
od 2008. do 2014.

Izvor: Energija u Hrvatskoj 2014.

Najveća trgovačka društva

Ključna su poduzeća u sektoru energetike i naftne industrije u Hrvatskoj HEP grupa i INA. U 2015. godini bila su registrirana 4 poslovna subjekta za djelatnost vađenja sirove nafte i prirodnog plina u kojima je radilo 7.852 zaposlenih osoba, 14 poslovnih subjekata za proizvodnju koksa i rafiniranih naftnih proizvoda s 262 zaposlene osobe te 573 poduzeća za djelatnost opskrbe električnom energijom, plinom, parom i klimatizacijom s 14.893 zaposlena¹⁵.

Za usporednu je analizu učinkovitosti, financiranja i likvidnosti odabran skup od deset vodećih trgovačkih društava u godini 2015. Osnovni analitički podaci i pokazatelji za vodećih deset trgovačkih društava u razdoblju 2014. – 2015. navedeni su u tablici 1.

Tablica 1.
Vodećih deset trgovačkih društava* u proizvodnji i distribuciji energije

* Ukjučena su trgovačka društva: HEP (konsolidirano), Prvo plinarsko, HOPS, Gradska plinara Zagreb – Opskrba, GEN-I Zagreb, TE Plomin, HSE Adria, RWE energija, MET Croatia Energy Trade i Vestas Central Europe Zagreb.

Napomena: Neto marža = dobit nakon oporezivanja/ukupni prihodi * 100; neto dobit po zaposlenom = dobit nakon oporezivanja/broj zaposlenih.

Izvor: Poslovna Hrvatska.

	2014.	2015.	Indeks
Ukupni prihodi (mil. kn)	19.847	19.537	98,4
Dobit nakon oporezivanja (mil. kn)	1.623	2.055	126,7
Broj zaposlenih	1.650	1.627	98,6
Neto marža (%)	8,2	10,5	128,7
Neto dobit po zaposlenom (tis. kn)	983	1.263	128,5

Kao što se na osnovi podataka u tablici 1 može zaključiti, ukupni su prihodi vodećih deset trgovačkih društava u sektoru opskrbe električnom energijom, plinom i parom u 2015. iznosili 19.537 milijuna kuna, što je u odnosu na 2014. godinu pad od 1,6 posto. U tom je razdoblju dobit nakon oporezivanja povećana za 26,7 posto, a neto marža za 28,7 posto, dok je broj zaposlenih smanjen za 1,4 posto.

¹⁵ Osnovni strukturno-poslovni pokazatelji poduzeća u 2015. godini, Priopćenje DZS-a br. 15.1.1., privremeni podaci [11. studenog 2016.].

_Tablica 2.

Podaci o ukupnim prihodima, dobiti nakon oporezivanja i broju zaposlenih u skupini deset vodećih trgovačkih društava u proizvodnji i distribuciji energije u 2014. i 2015. godini

	Ukupni prihodi (mil. kn)		Dobit nakon oporezivanja (tis. kn)		Broj zaposlenih	
	2014.	2015.	2014.	2015.	2014.	2015.
HEP (konsolidirano)	11.438	9.517	1.218.972	1.624.339	447	431
Prvo plinarsko	2.884	3.752	128.616	206.472	51	15
HOPS	1.564	1.639	265.205	189.690	1010	1050
Gradska plinara Zagreb – Opskrba	1.252	1.330	24.112	34.793	98	93
GEN-I Zagreb	767	949	2.729	1.016	9	13
TE Plomin	752	659	3.092	3.358	0	0
HSE Adria	466	528	2.382	2.222	1	1
RWE energija	268	429	-17.602	-20.171	25	8
MET Croatia Energy Trade	193	388	-4.798	13.846	7	11
Vestas Central Europe Zagreb	262	345	-72	-84	2	5

Izvor: Poslovna Hrvatska.

Od vodećih deset trgovačkih društava u 2015. godini [tablica 2] dva trgovačka društva smanjila su svoje prihode u odnosu na 2014. godinu. To su HEP [17 posto] i TE Plomin [12 posto]. Prvo plinarsko je prihode u odnosu na 2014. godinu povećalo za 30 posto, a neto dobit za 61 posto. U istom razdoblju GEN-I Zagreb je povećao ukupne prihode za 24 posto, a RWE energija za 60 posto.

_Tablica 3.

Pokazatelji proizvodnosti, profitabilnosti, financiranja i likvidnosti deset vodećih trgovačkih društava u proizvodnji i distribuciji energije u 2015. godini

	Proizvodnost rada (tis. kn)	Bruto marža [%]	Povrat na aktivu – ROA [%]	Koeficijent zaduženosti	Koeficijent tekuće likvidnosti
HEP (konsolidirano)	22.081	18,9	5,5	0,29	2,67
Prvo plinarsko	250.158	6,9	19,2	0,74	1,91
HOPS	1.561	11,64	3,9	0,25	0,8
Gradska plinara Zagreb – Opskrba	14.297	3,27	9,7	0,65	1,53
GEN-I Zagreb	78	0,14	1	0,89	1,07
TE Plomin	-	0,69	1,1	0,49	1,49
HSE Adria	531.130	0,52	4,1	0,9	1,11
RWE energija	53.684	-4,7	-22,4	0,52	1,72
MET Croatia Energy Trade	35.302	4,5	7,6	0,69	1,39
Vestas Central Europe Zagreb	68.995	0,02	-0,1	1	0,99

Izvor: Poslovna Hrvatska.

DOBIT NAKON OPOREZIVANJA DESET VODEĆIH DRUŠTAVA POVEĆANA JE ZA 26,7 POSTO.

Zanimljivo je u tablici 3 vidjeti koliko se deset vodećih trgovačkih društava u proizvodnji i distribuciji energije razlikuju prema izabranim financijskim pokazateljima. Tako je jedan od najznačajnijih pokazatelja likvidnosti pokazatelj tekuće likvidnosti, koji pokazuje u kojoj mjeri kratkotrajna imovina poduzeća pokriva kratkoročne obveze, odnosno ima li poduzeće dovoljno likvidnih sredstava da u kratkom roku podmiri svoje tekuće obveze. Optimalna vrijednost nalazi se između 1,5 i 2. Samo četiri tvrtke imaju poželjnu vrijednost tog pokazatelja i to RWE energija, TE Plomin, Gradska plinara Zagreb – Opskrba i Prvo plinarsko. Nadalje, ROA (*return on assets*) ili povrat na aktivu je izražen u postotcima (neto dobit/ukupna imovina) i pokazuje koliko efikasno neko poduzeće zarađuje novac. ROA može pomoći i kod procjene profitabilnosti nekih novih projekata koje poduzeće planira; naime, novi projekt je profitabilan ako je ROA veći od iznosa kamatnih stopa za kredite. RWE energija i Vestas Central Europe Zagreb imaju negativne vrijednosti tog pokazatelja.

Umjesto zaključka

Tržište plina

Od početka rujna 2016. godine sva kućanstva mogu birati dobavljača plina. Tvrtka RWE Plin započela je s opskrbom plina na cijelom teritoriju Hrvatske. RWE Plin garantira sigurnu opskrbu plinom uz pet posto nižu cijenu od najniže na tržištu. Jamac toga je kompanija RWE, koja na godišnjoj razini isporučuje 1000 puta više plina nego što ga se u Hrvatskoj potroši u maloprodaji i veleprodaji. U Hrvatskoj je trenutno 650 tisuća korisnika plina u kategoriji kućanstava koji potroše šest teravatsati, a tvrtka očekuje da će u iduće tri godine osvojiti oko deset posto hrvatskog tržišta opskrbe plinom¹⁶.

Još je jedna zanimljivost vezana uz tvrtku RWE. Naime, tvrtka je postala strateški partner gradu Koprivnici i gradskom komunalnom poduzeću Komunalac te je preuzela opskrbu 12 tisuća kućanstava i više od 1000 poslovnih subjekata, među kojima su i tvrtke poput Podravke, Carlsberga i Hartmanna. Time je i formalno započelo očekivano okrupnjavanje na tržištu plina. RWE je u posljednjem krugu natječaja dao najbolju ponudu za preuzimanje 75 posto udjela u tvrtkama Koprivnica plin, koja drži distribucijske kanale, i Koprivnica Opskrba, univerzalnom pravnom sljedniku za opskrbu plinom koja se obavljala u gradskom poduzeću Komunalac. Koprivnica će tako postati prvi hrvatski grad koji je krenuo u restrukturiranje plinskog poslovanja te pronašao strateškog partnera za realizaciju tog projekta. Grad je procijenio da nakon 1. travnja 2017. godine, kada službeno kreće liberalizacija tržišta plina za kućanstva i prestaje ikakva regulacija cijena, neće moći konkurirati većim igračima koji će formirati cijene na temelju većih nabavljenih količina te ulagati u infrastrukturu bez novog zaduživanja¹⁷.

16 <http://www.jutarnji.hr/biznis/tvrtke/sva-kucanstva-sad-mogu-birati-dobavljacka-plina-rwe-jamci-5-nize-cijene-od-najnize-na-trzistu/4674248/> [pristupljeno 11. prosinca 2016.].

17 <http://www.jutarnji.hr/biznis/tvrtke/energija-koprivnica-je-prvi-grad-koji-je-prodao-svoju-plinsku-mrezu/5316011/> [pristupljeno 11. prosinca 2016.].

TRGOVANJE NA KRATKOROČNOM TRŽIŠTU PROVODI SE KROZ SREDIŠNJU DRAŽBU KOJA SE ODRŽAVA NAKON ISTEKA ROKA ZA PODNOŠENJE NALOGA, A ZA IZRAČUN TRŽIŠNE CIJENE KORISTI SE PRAVILO JEDINSTVENE CIJENE.

Tržište električne energije

Početak studenog 2015. godine s radom je počela Hrvatska burza električne energije [CROPEX]. Burza električne energije je središnje mjesto na kojem se susreću prodavatelji i kupci električne energije. Članovi burze mogu biti svi tržišni sudionici koji imaju pravo trgovati na području Hrvatske. Trgovanje na kratkoročnom tržištu provodi se kroz središnju dražbu koja se održava nakon isteka roka za podnošenje naloga, a za izračun tržišne cijene koristi se pravilo jedinstvene cijene. Prema tom pravilu, cijena se određuje temeljem svih naloga za kupnju i prodaju zaprimljenih od strane članova burze i to na način da se na temelju njih za svaki sat trgovanja formiraju sumarne krivulje ponude i potražnje¹⁸.

Krajem studenog 2016. godine Hrvatska burza električne energije potpisala je ugovor s tvrtkom Nord Pool, vodećom europskom burzom električne energije, za implementaciju hrvatskog unutardnevnog tržišta električne energije. Pokretanje unutardnevnog tržišta nužan je preduvjet za sudjelovanje Hrvatske u XBID-u, europskom projektu prekograničnog unutardnevnog povezivanja tržišta. Očekuje se da će hrvatsko unutardnevno tržište započeti s radom u prvom tromjesečju 2017. godine.

Pariški sporazum o klimatskim promjenama

Pariški sporazum¹⁹ globalni je sporazum o klimatskim promjenama koji je 12. prosinca 2015. postignut u Parizu. Gotovo godinu dana poslije, 4. studenog 2016. godine, Sporazum je stupio na snagu, nakon što ga je ratificiralo barem 55 zemalja koje su odgovorne za barem 55 posto globalnih emisija stakleničkih plinova. Korisno je podsjetiti se na kronologiju postizanja Pariškog sporazuma kao novog globalnog pravno obvezujućeg sporazuma o klimi kao i na ulogu EU-a u cjelokupnom procesu²⁰.

18 <https://www.cropex.hr> (pristupljeno 12. prosinca 2016.).

19 Vidjeti Ekonomski institut, Zagreb, *Sektorske analize: Energetika i naftna industrija*, prosinac 2015.

20 <http://www.consilium.europa.eu/hr/policies/climate-change/timeline/> (pristupljeno 9. prosinca 2016.).

“ Dana 4. studenog 2016. godine na snagu je stupio Sporazum o klimatskim promjenama, nakon što ga je ratificiralo barem 55 zemalja koje su odgovorne za barem 55 posto globalnih emisija stakleničkih plinova.

Prosinac 2015. godine

Čelnici EU-a pozvali su Komisiju i Vijeće da do ožujka 2016. procijene rezultate, posebno s obzirom na klimatski i energetske okvir do 2030. godine.

Veljača 2016. godine

Vijeće za vanjske poslove usvojilo je zaključke o europskoj klimatskoj diplomaciji nakon konferencije COP21. Akcijski plan klimatske diplomacije za 2016. usmjeren je na tri glavna područja: zagovaranje borbe protiv klimatskih promjena kao strateškog prioriteta u diplomatskim dijalozima, javnoj diplomaciji i instrumentima vanjske politike; provedba Pariškog sporazuma te predviđenih i na nacionalnoj razini određenih doprinosa u okviru razvoja s niskim razinama emisija otpornog na klimatske promjene; rješavanje povezanosti klimatskih promjena, prirodnih resursa, blagostanja, stabilnosti i migracija.

Ožujak 2016. godine

Europsko vijeće istaknulo je važnost što bržeg ratificiranja Pariškog sporazuma od strane EU-a i država članica. Ujedno je istaklo predanost EU-a smanjenju emisija stakleničkih plinova unutar Unije te povećanju udjela obnovljive energije, kao i poboljšanju energetske učinkovitosti, kako je dogovoreno na sastanku Europskog vijeća u listopadu 2014. Prilagodba zakonodavstva za provedbu tog okvira jedan je od prioriteta.

Travanj 2016. godine

22. travnja 2016. godine u New Yorku EU je potpisao Pariški sporazum.

Lipanj 2016. godine

Vijeće za okoliš usvojilo je izjavu o ratifikaciji Pariškog sporazuma. To je bila jasna politička poruka o predanosti EU-a Pariškom sporazumu.

Rujan 2016. godine

Vijeće za okoliš odlučilo je nastaviti s ratifikacijom na razini EU-a. Ako su završile svoje nacionalne postupke, članice će Sporazum ratificirati zajedno s EU-om, a u suprotnome učinit će to što je prije moguće nakon EU-a.

Kada Europski parlament da zeleno svjetlo, Vijeće će formalno donijeti odluku o sklapanju Sporazuma. EU će tada moći ratificirati Sporazum.

Listopad 2016. godine

Vijeće je donijelo odluku o ratifikaciji Pariškog sporazuma u ime EU-a 4. listopada 2016. godine. EU je 5. listopada službeno ratificirao Pariški sporazum. Vijeće za ekonomske i financijske poslove usvojilo je zaključke Vijeća o financiranju borbe protiv klimatskih promjena. Vijeće je istaklo da su javna financijska sredstva i dalje važna za borbu protiv klimatskih promjena. Ministri su potvrdili da će se iznosi javnih financijskih sredstava za borbu protiv klimatskih promjena povećati u narednim godinama. Doprinosi država članica bit će objavljeni prije sastanka skupine COP22. EU će povećati svoj doprinos međunarodnom financiranju borbe protiv klimatskih promjena u skladu sa zadanim ciljem od 100 milijardi američkih dolara godišnje, utvrđenim za industrijalizirane zemlje do 2020. i kasnije, do 2025. Stranke Okvirne konvencije UN-a o klimatskim promjenama utvrdit će novi kolektivni cilj prije 2025. Ukupni doprinosi EU-a i njegovih država članica u 2015. iznosili su 17,6 milijardi eura što predstavlja znatno povećanje u odnosu na 2014. Doprinosi su uspješno usmjereni na inicijative za ublažavanje klimatskih promjena i prilagodbu u zemljama u razvoju. Taj doprinos bio je važan korak prema provedbi Pariškog sporazuma.

Prekogranično ulaganje u energetske sektor

Konferencija Plan ulaganja za Europu: mogućnosti za prekogranično ulaganje u energetske sektor održana je 5. prosinca u Zagrebu. Konferenciju su organizirala Predstavništva Europske komisije u Hrvatskoj i Sloveniji.

Energetika i Energetska unija²¹ su jedan od deset političkih prioriteta Komisije. Za postizanje ciljeva Energetske unije potrebno je provesti temeljitu transformaciju energetske sustava u Europi, pametna rješenja i pametne investicije koje potiču inovacije. Europski fond za strateška ulaganja (EFSI), EU fondovi ili kombinacije instrumenata mogu uvelike poduprijeti takve pametne investicije. Planom ulaganja je do sada mobilizirano 153 milijarde eura, od čega 22 posto za energetiku.

Na konferenciji su predstavljene nove odredbe Plana ulaganja – produženo je trajanje Europskog fonda za strateška ulaganja do 2020. godine i očekuje se da će generirati oko 500 milijardi eura u ulaganjima.

Nedavno je HBOR s EIB-om potpisao ugovor u iznosu od 50 milijuna eura za financiranje projekata srednje kapitaliziranih društava i drugih prioriteta u Hrvatskoj. Kako Plan ulaganja predlaže i olakšano kombiniranje različitih

21. Strategija energetske unije stupila je na snagu 2015. godine. Ove se godine EU priprema za globalnu energetske tranziciju i povećanje stabilnosti energetske tržišta. Procjenjuje se da bi povezana europska energetska mreža potrošačima mogla uštedjeti do 40 milijardi eura godišnje.

financijskih instrumenata²², Hrvatska u tome vidi posebnu priliku, naročito za financiranje projekata od regionalnog značaja, poput LNG terminala na otoku Krku.

Glavni izvor financiranja energetske infrastrukture su tržište i tarife koje plaćaju korisnici mreža. Samo će nekoliko infrastrukturnih projekata u Europi za realizaciju trebati bespovratna sredstva iz Instrumenta za povezivanje Europe (CEF). To su projekti koji nisu komercijalno isplativi, ali su nužni zbog svojih vanjskih učinaka: sigurnosti opskrbe, solidarnosti ili tehnoloških inovacija.

Literatura:

Državni zavod za statistiku, 2016, "Priopćenje br. 2.1.1/11: Indeks proizvođačkih cijena industrije u studenome 2016.", Zagreb: Državni zavod za statistiku.

Državni zavod za statistiku, 2016, "Priopćenje br. 2.1.3/10: Indeks obujma industrijske proizvodnje te indeksi zaliha, zaposlenih osoba i proizvodnosti rada u industriji u listopadu 2016., prvi rezultati", Zagreb: Državni zavod za statistiku.

Državni zavod za statistiku, 2016, "Priopćenje br. 9.1.2/9: Prosječne mjesečne isplaćene bruto plaće zaposlenih za rujan 2016.", Zagreb: Državni zavod za statistiku.

Državni zavod za statistiku, 2016, "Priopćenje br. 9.2.1/10: Zaposleni prema djelatnostima u listopadu 2016.", Zagreb: Državni zavod za statistiku.

Državni zavod za statistiku, 2016, "Priopćenje br. 13.1.1/10: Indeks potrošačkih cijena u listopadu 2016.", Zagreb: Državni zavod za statistiku.

Državni zavod za statistiku, 2016, "Priopćenje br. 15.1.1: Osnovni strukturno-poslovni pokazatelji poduzeća u 2015. godini, privremeni podaci", Zagreb: Državni zavod za statistiku.

Ekonomski institut, Zagreb, 2015, *SEE-6 Economic Outlook*, 1[1], studeni 2015., <http://www.eizg.hr/hr-HR/SEE-6-Economic-Outlook-1569.aspx> [pristupljeno 10. prosinca 2015.].

Ekonomski institut, Zagreb, 2015, *Sektorske analize: Energetika i naftna industrija*, prosinac 2015.

Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat/web/energy/data/main-tables> [pristupljeno 7. prosinca 2015.].

HEP grupa – revidirani godišnji konsolidirani financijski izvještaj za razdoblje I-XII 2015. godine, http://www.hep.hr/UserDocImages//dokumenti/fin-izvj/konsolidirana/2015//HEP_Grupa_Revidirani_godisnji_konsolidirani_FL_za_2015g.pdf [pristupljeno 7. prosinca 2016.].

Ministarstvo gospodarstva, 2015, "Energija u Hrvatskoj 2014.: godišnji energetski pregled", Zagreb: Ministarstvo gospodarstva Republike Hrvatske.

Poslovna Hrvatska, <http://poslovna.hr> [pristupljeno 8. prosinca 2016.].

²² Tako EFSI postaje sve važniji instrument za dopunu bespovratnih sredstava iz Instrumenta za povezivanje Europe (CEF) kojim se financiraju projekti energetske infrastrukture.

Izdavač

Ekonomski institut, Zagreb
Trg J.F. Kennedyja 7, 10000 Zagreb
Telefon: 01 2362 200, Fax: 01 2335 165
<http://www.eizg.hr>

Za izdavača

Maruška Vizek, ravnateljica

Glavni urednik

Goran Buturac

Autorica analize

Željka Kordej-De Villa

Izvršna urednica

Ivana Kovačević

Lektura

Doris Baničević

Grafičko uređivanje i priprema

Vladimir Sukser

Grafičko oblikovanje

Studio 2M

Napomena: *Sektorska analiza* autorskoga je karaktera i ne odražava nužno stav Ekonomskog instituta, Zagreb

Sljedeća analiza Kemijska industrija izlazi u ožujku 2017.